

100. VÝROČÍ NAROZENÍ PROFESORA DOBIÁŠE

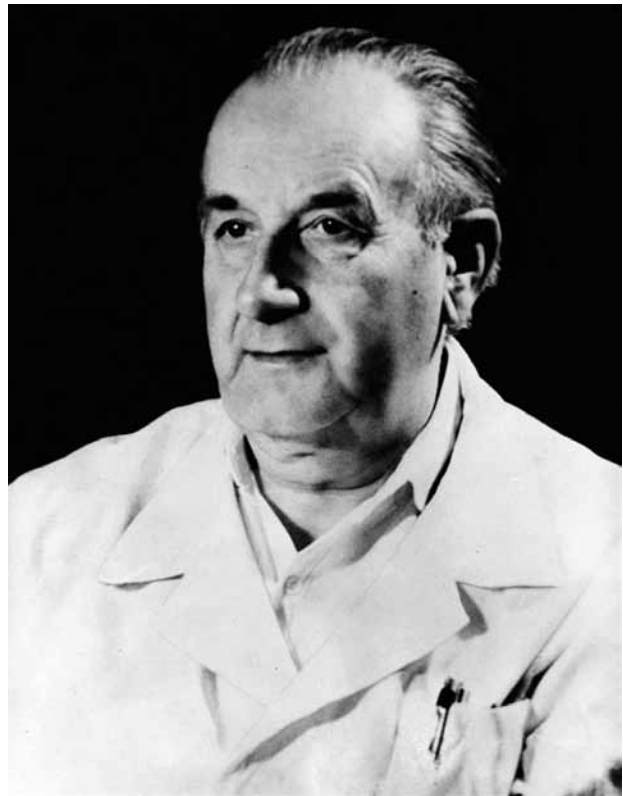
Před 24 lety nás opustil prof. MUDr. Jan Dobiáš, CSc., který by se v listopadu tohoto roku dožil 100 let.

Úvodem uvedme základní biografická data. Profesor Dobiáš se narodil 22. 11. 1914 v Opatovicích v rodině schwarzenberského šafáře. Měl dva mladší bratry (Josef, ředitel základní školy v Českých Budějovicích, a Jaroslav, přednosta Ústavu patologické anatomie KU). Manželství s Libuší, ředitelkou Psychiatrické léčebny v Bohnicích, zůstalo bezdětné a bylo rozvedeno. Jeho neteř se věnuje psychiatrii. Vychodil základní školu v Hluboké n. Vltavou, maturoval s vyznamenáním na gymnáziu v Českých Budějovicích. V letech 1934–1939 absolvoval Fakultu všeobecného lékařství UK v Praze, promoval však až v roce 1945. Byl levicově orientován. Již na gymnáziu byl policejně vyšetřován pro politickou aktivitu, v r. 1938 vstoupil do KSČ. Po fašistické okupaci dále pokračoval ve svých aktivitách (šíření zakázaného tisku, organizace ilegálních přechodů do zahraničí), za které byl internován v letech 1939–1942 v koncentračním táboře Sachsenhausen. Aktivně se zúčastnil květnových bojů v roce 1945 na barikádách v Praze.

Jako lékař začal pracovat na infekčním oddělení na Bulovce, avšak v roce 1946 přešel na neurologicko-psychiatrické oddělení prof. Janoty. V roce 1952 odjel jako lodní lékař na loď Republika na Dálný východ. V tajfunu ale loď ztroskotala a Dobiáš strávil několik měsíců v Peking, Šanghaji a na zpáteční cestě též v SSSR. V letech 1953 až 1955 byl vědeckým pracovníkem Ústavu pro choroby krevního oběhu prof. Webera v Thomayerově nemocnici. Teprve v roce 1955 nastoupil na Psychiatrickou kliniku prof. Vondráčka na Karlově jako odborný asistent. Jeho kariéra zde postupovala poměrně rychle. V r. 1959 se stal kandidátem věd (Problémy evoluční psychopatologie), v r. 1961 je jmenován docentem (Úvod do lékařské psychologie), v r. 1971 je jmenován přednostou kliniky, v r. 1972 řádným profesorem psychiatrie. V r. 1984 předal vedení kliniky prof. Mečířovi, ale jako profesor-konzultant zde pracoval až do své smrti 4. 12. 1990. Obdržel celou řadu vyznamenání od čs. Válečného kříže a pamětního odznaku II. odboje až po Řád práce.

Je zcela neobvyklé, aby se k jedné osobě na stránkách našeho časopisu vyjádřilo tolik osobností české psychiatrie. V případě prof. Dobiáše tomu tak bylo. Jistě to o něm svědčí.

V roce 1964 je pod laudatiem podepsán kolektiv psychiatrické kliniky fakulty všeobecného lékařství UK v Praze, výbor psychiatrické sekce ČLS JEP a redakční rada Československé psychiatrie. Autoři textu zdůraznili, že „Dobiáš spojuje v sobě několik talentů... biologický a filologický, studiem, četbou a zkušenostmi získal velké vzdělání všeobecné, obecné medicínské, hluboké psychiatrické, psychologické, filosofické a i slušné historické...

má tu dobrou vlastnost, že dovede takticky a diplomaticky zařídít pozitivní, účelné akce a tlumit nežádoucí akce a dovede zpracovat a přednést tematiku pro některé obvykle málo přitažlivou způsobem, který vzbudí i u nich nejen zájem, ale i porozumění.“

V roce 1974 napsal u příležitosti Dobiášových šedesátin hodnocení prof. Vondráček. Uvádím zde dva citáty: „Ne každému přednostovi kliniky, i když je sebenadanější, je dána životní moudrost. Té získal Dobiáš od osudu mimořádně mnoho. Dovede pochopit lidské motivace, vcítit se do duševních postojů pacientů, spolupracovníků a jiných lidí. Proto ho upoutala lékařská psychologie... Má něco společného se Sokratem. I v běžném hovoru nenápadně učí svého hovorového partnera a přitom ho velmi baví, takže je oblíbeným a vyhledávaným společníkem.“

V r. 1979 přináší pohled na Dobiáše zvenčí jeho přítel prof. Vencovský: „... upevnil na klinice organizační řád a své klinické spolupracovníky vedl k tomu, aby našli pevné pracovní-vědecké zaměření a směr, v němž se budou dále vyvíjet (farmakoterapie, psychoterapie, psychiatrická sexuologie, pedopsychiatrie, psychiatrická genetika a biochemie, soudní psychiatrie, psychologie atd.). Dobiáš má tudíž vyhraněný komplexní pohled na psychiatrii.“

Prof. Mečíř v r. 1984 v rozsáhlé laudaci citoval některé z Dobiášových výroků a tezí, kterými nás pan profesor obohacoval: „Věnoval se běžným záležitostem vedení kliniky velmi pečlivě, mnoho připomínal, opakoval... všechno neřízené a nevylepšované se zákonitě kazí.“ Zajímavé byly Dobiášovy vzpomínky na pobyt v koncentračním táboře. „...je zajímavé, že leckdy tam bylo stejně humoru, dobré nálady, sklonu k zábavě a žertování jako venku... jen na jednu věc nebylo možné navyknout, a to na chronické a hrozné hladovění.“ A ještě jeden postřeh ze stejného prostředí: „Většina národa poznala v protektorátu Němce jako utiskovatele. Je proto pochopitelné, že hned po válce u nás byla potlačena německá hudba, výraz Němec se psal s malým „n“... nám koncentračníkům to bylo směšné. My jsme poznali německé spoluvězně jako výkvět německého národa co do kultury, osobní čestnosti, statečnosti ...“.

Prof. Zvolský u příležitosti úmrtí prof. Dobiáše kromě jiného napsal: „Prof. Dobiáš nám zakázal rituál spojený s jeho odchodem. Nesnášel totiž formality. Byl mistrem vytváření mýtů v organizaci, mýtů a tradic a historek instituce, a to zcela ve smyslu moderních pravidel, zaměřených k větší kohezivitě a k větší efektivitě sociologických celků... Proč zde byl ten zdánlivý rozpor, sám nepotřeboval rituál a uznával ho pro skupinu? Myslím, že jedním z pramenů byl jeho odpor ke sporům a snaha pro harmonické fungování celku.“

Jak jsem poznal prof. Dobiáše já? Nastoupil jsem v r. 1975 na kliniku vedenou prof. Dobiášem a prim. Plzákem se stále ještě aktivním prof. Vondráčkem. Měl jsem to privilegium být na pracovišti spolu s dalšími osobnostmi kliniky, kterými byli Vladimír Študent, Karel Souček, Jan Mečíř, Jaroslav Dobrý, František Faltus, Radoslav Krušík, Petr Zvolský, Karel Hynek, Ladislav Haškovec, Jaroslav Skála, Milan Černý, Stanislav Drvota, Eduard Urban, Vladimír Hort, Zdeněk Mrázek, Pavel Pavlovský, Pavel Zemek, Pavel Mareček, Václav Filip, Petr Smolík a mnozí další. Byla to právě Dobiášova zásluha, že dokázal tyto individuality přitáhnout k psychiatrii, ke klinice a zároveň na pracovišti i v nelehkých dobách udržet dělnou, kolegiální i přátelskou atmosféru.

Konaly se pravidelné polední „kávy“, kdy se většina lékařů scházela mezi 12. a 13. hodinou v jedné inspekční místnosti, kde nejmladší lékař kliniky vařil ostatním kávu za 3 Kč (as. Haškovec žádal slabší za korunu padesát). Zábavu řídili Dobiáš s Plzákem, Karel Souček sem chodil „sprostačit“. I tento rituál zaštitěný častou osobní účastí přednosty kliniky přispíval k dobrým vztahům na klinice. Dobiáš nám zde sděloval svoje bohaté životní zkušenosti, např. z koncentračního tábora („když tě esesák udeří, musíš upadnout a křičet bolestí, jinak tě utluče“), ale také

jeho víru v mechanickou spravedlnost a řád („žurnální lékař je od odpoledne přednosta kliniky; manželé nesmějí na klinice sedět vedle sebe; dobré věci se mají opakovat“) a další životní moudrosti často s nadsázkou či humorným podtextem („cestujte, dokud jste mladí, později vás bude stále více přitahovat hlína; každé pracoviště má mít svůj škandál, my máme psychotroniku a doc. Rejdáka; je dobře, když matka dá nespravedlivě dítěti facku, aspoň pozná, jaký je život; když se při přednášce dostanete do časové tísně, klidně vynechejte celou stranu, nikdo si toho nevšimne“). Říkal, že jedno z potěšení vedoucího je to, že má kompetenci trestat. Nebylo to ale tak žhavé. Nejpršnější trest jsem s ním zažil, když nám zakázal dlouho plánovaný a připravený výjezdní klinický seminář s tehdy nedostupným seletem, protože na Purkyňce nesešlo dost bílých pláštů v předních lavicích. Nebyl jsem též přítomen (byl jsem skutečně u zubaře), ale Dobiášově mechanické spravedlnosti to bylo jedno („když už nechodí ani ti spolehliví“). Doc. Drvota byl potrestán za nevhodné interview s pacientkou zákazem přítomnosti na klinických seminářích...

Prof. Dobiáš byl ale také „táta“ kliniky. O každého se rád postaral. Kolegům na výletě na horách při náhlém dešti půjčil tři pláštěnky; jednomu sehnal nedostatkový automobil, jinému pozemek na Slapech, dalšího místo zakázané habilitace vyslal na dlouhodobý pobyt do Kanady, neprovozeného bývalého člena městského výboru KSČ udržel ve funkci zastupujícího vedoucího výzkumné laboratoře. Dohodl pro své podřízené nemožné – dlouhodobé pobyty v psychiatrické nemocnici v Anglii.

V době, kdy již nebyl přednostou, přicházel pravidelně kolem 9. hodiny na oddělení 2, kde jsme s Pavlem Zemkem zapisovali do dekursů ranní vizitu. Při kávě a rohlíku s máslem jsme probírali různé aktuality. I takto jsem měl možnost čerpat ze studnice životních zkušeností pana profesora. Moc rád vzpomínám!

Dobiáš byl hrdý Jihočechem. Pražáky si dobíral a hovořil o stupiditas mediobohemica (jako Thomayer) či o „pražských intelektuálech“. Říkal, že žádný Jihočechem se nemůže smířit s tím, jak špatnou češtinu slyší někdy v rozhlase, od spisovatelů, herců, často i profesionálních hlasatelů. Velmi dbal na správné užívání odborné terminologie české i tvořené z latiny a řečtiny. Bylo v něm mnoho konzervativní, „feudální“ ideologie, měl smysl pro tradice, normy, obřady, úctu ke starším. Ač neměl rád rituály vztahující se k jeho osobě, u Pavla Zemka složil 10 000 Kč, abychom měli po jeho smrti na Kar. Často se Pavla tázal, zda peníze nezpronevěřil.

Jan Dobiáš je pochován na malebném hřbitově na kopcečku nad Hlubokou n. Vlt. s krásným výhledem na Munnický rybník a Šumavu. Hrob je evidentně dobře udržován. Ve společnosti svých rodičů a bratra se mu tam jistě líbí.

prof. MUDr. Jiří Raboch, DrSc.